

Uloge formalnog i neformalnog obrazovanja na učenje i usvajanje jezika

The Roles of Formal and Non-formal Education on Language Learning and Language Acquisition

Igor Drinić, Univerzitet Sinergija; Vedran Petričević, Univerzitet Sinergija

Sažetak— Razlike i sinergija između učenja i usvajanja jezika. Učenje kao voljan proces, isplaniran i navođen u obrazovnim institucijama, i usvajanje kao pasivni proces, spontan ili takođe isplaniran, i neophodnost njihovog međusobno dopunjavanja u svrhu cjelokupnog i fluentnog poznavanja jezika. Uticaji na usvajanje jezika: izloženost jeziku, čitanje i slušanje zarad uživanja, njihove pozitivne i potencijalno negativne strane na usvajanje „književnog“ jezika.

Razlike, komplementarnost i mogućna nezavisnost formalnog i neformalnog obrazovanja. Pojam formalnog obrazovanja prvobitno kao vid organizovanog učenja koji prati određen plan i program, i odvija se u obrazovnim institucijama, podrazumjeva učenje na časovima, predavanjima i kursevima. Pojam neformalnog učenja podrazumjeva svako učenje mimo obrazovnih institucija, i dešava se često kao dopuna formalnom učenju. ili kao individualizovani vid učenja, mimo standardizovanog i jednoobraznog plana i programa. Kao potvrda neformalnog obrazovanja javlja se i informalni vid obrazovanja, koji se često kolokvijalno naziva „životna škola“.

Glavne riječi – učenje jezika, usvajanje jezika, formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje, informalno obrazovanje

Abstract – Differences and synergy between language learning and language acquisition. Learning as a willing process, planned and guided in educational institutions, and acquisition as a passive process, spontaneous or also planned, and the necessity of their mutual complementation in complete and fluent knowledge of a language. Impacts on language acquisition: exposure to language, reading and listening for pleasure, their positive and potentially negative sides to language acquisition.

Differences, complementarity and possible independence of formal and non-formal education. The concept of formal education, originally as a form of organized learning that follows a particular curriculum, and takes place in educational institutions, means learning during lectures and courses. The concept of non-formal learning implies all learning beyond educational institutions, and often occurs as a complement to formal learning, or as an individualized form of learning, beyond a standardized curriculum. Informal education is also a subspecies of non-formal education, often colloquially referred to as "life learning".

Keywords – language learning, language acquisition, formal education, non-formal education, informal education

I. UVOD

U posljednje vrijeme, sve je više opšteprihvaćena teorija o učenju i usvajanju jezika kao dva odvojena procesa, koji funkcionišu u sinergiji sa konačnim ciljem sveobuhvatnog i fluentnog korištenja jezika. Ta dva procesa funkcionišu u "simbiozi", i isključivo korištenje jednog može rezultirati samo u nepotpunom poznavanju materije.

Mogla bi se povući paralela između odnosa formalnog i neformalnog obrazovanja i učenja i usvajanja jezika, mada je odnos formalnog i neformalnog obrazovanja fleksibilniji – mogu da se dopunjuju, ali takođe mogu da budu i sasvim odvojeni jedan od drugog. Uzevši ovo u obzir, učenje jezika bi skoro pa isključivo pripadalo formalnom obrazovanju, dok usvajanje jezika bi se moglo smatrati vidom neformalnog obrazovanja, čak više i informalnog obrazovanja.

II. METODI

U radu će se koristiti deskriptivni metod – svaki od datih termina će biti definisan, a potom će se definisati i njihovi međusobni odnosi, zavisnost i međusobne uslovljenosti.

U ovom poglavlju, rad će se baviti pojašnjavanjem termina usvajanja i učenja jezika, kao i pojmovima formalnog i neformalnog obrazovanja, šta oni podrazumjevaju i kako se dijele.

A. Usvajanje jezika

Prema Krašenu (Stephen Krashen), osnivaču teorije usvajanja jezika, lingvistički procesi učenja i usvajanja jezika su međusobno nezavisni¹. Sa jedne strane, imamo usvajanje jezika koji je „prirodan, intuitivan i podsvjesan proces“ kojeg osoba ne mora da bude svjesna. Dok se ovaj proces dešava, osoba koja usvaja jezik nije svjesna da stiče nova znanja.

Kod odraslih, ovaj proces se može uporediti sa „učenjem“ maternjeg jezika kod djece, samim slušanjem ili čitanjem se stiču znanja iz gramatike i obogaćuje vokabular, poboljšava se razumjevanje jezika i sposobnosti pisanja i reprodukcije, tj. konverzacije, na tom jeziku. Prema Krašenu, usvajanje jezika

¹ Krashen, S. (2003). *Explorations in Language Acquisition and Use*. Portsmouth: Heinemann.

podrazumjeva smislenu interakciju sa ciljanim jezikom, u kojem se osoba koja usvaja jezik fokusira na značenje umjesto na formu².

Kao jedna metoda usvajanja jezika, javlja se i čitanje i slušanje zarad uživanja. To podrazumjeva slušanje muzike, gledanja filmskih i TV materijala i internet sadržaja na jeziku koji osoba usvaja, sa ili bez titlova na maternjem jeziku. Kod čitanja zarad uživanja, podrazumjeva se bilo koja literatura u štampanom ili elektronskom obliku koja može pomoći osobi da usvoji jezik, čak i vijesti, internet članci, forumi, sadržaj na veb stranicama i sadržaji društvenih mreža.^{3 4} Ovaj vid usvajanja jezika je pogotovu učinkovit, jer osoba u datom trenutku nije svjesna da pasivno usvaja novo znanje, te ovdje možemo govoriti o procesu učenja koji je „zamaskiran“ zabavom.

B. Učenje jezika

Učenje jezika je voljan i svjestan proces. Osoba koja uči jezik svjesno organizuje naučeno gradivo, u obliku formi i pravila (gramatike), i svjesno usvaja nove vokabularne jedinice. Kao rigidniji sistem, učenje jezika podrazumjeva i instrukcije, a u ovom procesu pojavljuje se i ispravljanje grešaka.⁵ Sam koncept učenja je, prema Krašenu, učenje apstraktnog, konceptualnog modela jezika, „teorije“ o samom jeziku (gramatike), nasuprot usvajanju gdje osoba uči jezik kakav jeste, i manje je efektivan od usvajanja jezika.⁶

Prednost učenja jezika se ogleda u tome što je navođen određenim planom i programom, nastavnikom i udžbenikom, te je prilagođen učeniku određenog uzrasta, nivoa znanja ili određenom dijelu jezika na koji se učenik fokusira. Takođe, u organizovanom sistemu učenja sprovodi se i traženje i ispravljanje grešaka, te se minimalizuju šanse da učenik nastavi da koristi neispravan izgovor, pogrešne riječi ili lošu konstrukciju rečenice, kao i ostale greške koje se javljaju kod učenika.

U sljedećoj tabeli je prikazan odnos, tj. uporedna komparacija usvajanja i učenja jezika, podjeljeno u više kategorija gdje su razlike najočiglednije.

TABELA 1 UPOREDNA KOMPARACIJA USVAJANJA I UČENJA JEZIKA⁷

	Usvajanje jezika	Učenje jezika
Angažovanje učenika	implicitno, podsvjesno	eksplicitno, svjesno
Gdje se uči?	neformalne situacije	formalne situacije
Gramatika	koristi „osjećaj“ za gramatiku	koristi gramatička pravila
Faktor uspješnosti	zavisi od stava	zavisi od učenja
Redoslijed	stabilan tok usvajanja	tok učenja od lakšeg ka složenijem

C. Formalno obrazovanje

Pod pojmom formalnog obrazovanja podrazumjevamo obrazovanje koje stičemo u obrazovnim institucijama: školama i fakultetima⁸. Karakteriše ga definisan tok učenja: plan i program podijeljen na cjeline (lekcije) koje se postepeno usvajaju, prilagođava se generalno očekivanom nivou znanja grupe učenika za koju se pravi, i uglavnom dozvoljava vrlo mala odstupanja (mada često praksa dokazuje suprotno).

Ovakav nefleksibilan plan i program zastupljen je u većini obrazovnih ustanova, a karakteriše ga i to da je pravljen da bi učenicima pružio potpuno i zaokruženo znanje iz određene oblasti i na određenom nivou, podrazumjevajući isti ili sličan nivo predznanja kod svih učenika u grupi, i, u većini slučajeva, zanemarujući potpuno ili skoro u potpunosti dvije grupe učenika: onih na većem i onih na manjem nivou od predviđenog. U svim obrazovnim institucijama, ta razlika koja postoji u svakoj grupi (pogotovu u rezredima u osnovnim i srednjim školama) se donekle može ispraviti uvođenjem dodatne i dopunske nastave, tako da napredniji učenici mogu da dobiju zahtjevnije zadatke i izazovnije gradivo, a oni slabijeg nivoa znanja na dopunskoj nastavi mogu da, uz pomoć nastavnika, pokušaju da savladaju ono gradivo koje nisu uspjeli na časovima.

Takođe, jedan od nedostataka ovakvog vida obrazovanja je što ne daje dovoljno prostora za individualnost, nego po predviđenom planu i programu svi učenici određenog razreda ili grupe moraju da slušaju iste predmete, slijede isti plan i program i od svih se očekuje isti nivo znanja za određenu ocjenu. Još jedan problem koji proizilazi iz „učenja za ocjenu“ je upitnost smislenosti i trajnosti tako naučenog gradiva, ukoliko je samo spoljašnji motiv učenika bio da zadovolji kriterijum za određenu ocjenu.

Formalno obrazovanje pruža još jednu pogodnost koja obično izostaje kod neformalnog – dobijanje zvanične potvrde, diplome ili sertifikata da određena osoba posjeduje kompetencije ili znanje iz određenih oblasti, što umnogome olakšava nalaženje zaposlenja.

² Schutz, R. (2007). "Stephen Krashen's Theory of Second Language Acquisition." *English Made in Brazil*

³ Ediger, W. (28. 1. 2010.), The power of reading and listening, <http://successfulenglish.com/2010/01/the-power-of-reading-and-listening/>

⁴ Ediger, W. (18. 1. 2010.), Using popular fiction to improve your English, <http://successfulenglish.com/2010/01/using-popular-fiction-to-improve-your-english/>

⁵ Krashen, S. (2003). *Explorations in Language Acquisition and Use*. Portsmouth: Heinemann.

⁶ Schutz, R. (2007). "Stephen Krashen's Theory of Second Language Acquisition." *English Made in Brazil*

⁷ Autor nepoznat, (11. 7. 2016.), Language Acquisition vs. Language Learning, <https://teachinglanguages.com.au/language-acquisition-vs-language-learning/>

⁸ "Recognition of Non-formal and Informal Learning - Home". *OECD*

D. Neformalno obrazovanje

Pod pojmom neformalno obrazovanje možemo uvrstiti svaki vid obrazovanja van obrazovnih institucija⁹: učenje u privatnim školama, pohađanje kurseva u organizaciji istih, uzimanje privatnih časova od stručnih pojedinaca kao i stručne radionice i seminari (stručno usavršavanje)^{10 11}.

Neformalno obrazovanje karakteriše ili potpuni nedostatak silabusa, ili korištenje određenog silabusa u vidju smjernice, bez krutog pridržavanja i ne u tolikoj mjeri kao kod formalnog obrazovanja¹². Ovakav vid obrazovanja je u najvećoj mjeri zastupljen kao individualna ili individualizovana nastava, kod učenika koji žele da unaprijede ili specijalizuju svoje znanje ili vještine iz određene oblasti, kao i kod osoba koje pokazuju samoinicijativno interesovanje i tendencije za neku oblast, ne neophodno iz njihove branše. Kod neformalnog obrazovanja primjetimo i mnogo veći nivo svojevolsnosti učenika, dok je kod formalnog obrazovanja spoljašnja motivacija dominantna (ocjene), čak i kod grupa koje se opredijele za neku određenu struku (stručne srednje škole, fakulteti).

Glavni nedostatak neformalnog obrazovanja je nedostatak formalne diplome, bar u vidu dokumenta koji bi se mogao priložiti na intervjuu za posao, iako sertifikati sa kurseva u određenoj mjeri se smatraju kao legitimni dokazi o kompetencijama i znanju kandidata.

Kao posebna podkategorija neformalnog obrazovanja javlja se i „informalno obrazovanje“. Iako dijeli dosta zajedničkih karakteristika sa neformalnim, u posljednje vrijeme se sve češće izdvaja kao zasebna kategorija¹³.

E. Informalno obrazovanje

Iako je pojam informalnog obrazovanja prihvaćen kao vid obrazovanja tek u skorije vrijeme, ovakav oblik učenja je i najstariji, pa je postojao pod imenom „životna škola“. Informalno obrazovanje bi podrazumjevalo svako praktično znanje o predmetu, stečeno mimo bilo kakve institucije ili škole, već kroz sopstveno iskustvo.

Karakteriše ga spontanost, često i kreativnost, kao i učenje „na licu mjesta“, u stvarnoj životnoj situaciji. Takođe, nema nikakvih određenih ciljeva i zadataka, kao ni silabusa ni plana po kojem se uči, već je isključivo proizvod iskustva učenika i kao takvo često je spontano i nesvjesno. Informalno učenje je najčešće u okolinama gdje osobe mogu da posmatraju i učestvuju u socijalnim aktivnostima¹⁴.

TABELA 1 KOMPARATIVNE RAZLIKE I SLIČNOSTI FORMALNOG, NEFORMALNOG I INFORMALNOG TIPRA OBRAZOVANJA¹⁵

Komparativne razlike i sličnosti tipova obrazovanja	Formalno	Neformalno	Informalno
Mjesto sticanja obrazovanja	škola ili fakultet	Institucija van škole	Svugdje
Metodi motivisanja učenika	nekad represivno	najčešće puno podrške	puno podrške
Plan učenja	strukturisan	uglavnom strukturisan	nestrukturisan
Tok učenja gradiva	obično predviđen	obično predviđen	spontan
Intrinzična ili ekstrinzična motivacija	uglavnom više ekstrinzična	može donekle biti ekstrinzična, uglavnom više intrinzična	uglavnom više intrinzična
Obaveznost ovog vida obrazovanja	uglavnom obavezna	uglavnom svojevolsna	svojevolsna
Navođenje toka učenja	nastavnik	po smjericama ili nastavnik	uglavnom učenik
Ocjenjivanje znanja	ocjenjuje se	uglavnom se ne ocjenjuje	ne ocjenjuje se
Redoslijed učenja gradiva	sekventan	obično nesekventan	nesekventan

Termin sličan informalnom učenju je „učenje putem posmatranja i uklapanja“ (LOPI – Learning by Observing and Pitching In), prisutan u svim manjim zajednicama, posebno gdje mlađi ili manjeiskusni članovi grupe „gledaju i uče“ od starijih iiskusnijih¹⁶.

III. REZULTATI

Prezentovanjem odlika i uporedom komparacijom učenja i usvajanja jezika, te poređenjem formalnog i neformalnog obrazovanja (i informalnog, kao podvrste neformalnog), može se lako doći do zaključka da bi proces učenja mogao da se pripíše isključivo formalnom, a proces usvajanja jezika isključivo neformalnom i informalnom obrazovanju. Pored dosta zajedničkih karakteristika, to nije u potpunosti tačno.

Formalno obrazovanje, kao i učenje jezika, podrazumjeva odvijanje nastave u školi ili na fakultetu, mada učenje jezika ne mora da se odvija samo u zvaničnim obrazovnim ustanovama. Podrazumjevaju i korištenje plana i programa, silabusa, te prisustvo nastavnika i korištenje udžbenika, nekad i drugih nastavnih sredstava na časovima.

Sa druge strane, neformalno obrazovanje ne mora da bude u potpunosti povezano sa usvajanjem jezika. Sve češće se u školama primjenjuje metod konverzacije za učenje jezika, umjesto do sada dominantnog gramatičko – prevodilačkog

⁹ Recognition of Non-formal and Informal Learning - Home". OECD

¹⁰ Eaton, Sarah Elaine (22 May 2011). "Formal, Non-Formal and Informal Learning"

¹¹ Keevey, James; Chakroun, Borhene, *Level-setting and recognition of learning outcomes: The use of level descriptors in the twenty-first century*, UNESCO

¹² Recognition of Non-formal and Informal Learning - Home". OECD

¹³ Eaton, Sarah Elaine (22 May 2011). "Formal, Non-Formal and Informal Learning"

¹⁴ Paradise, Ruth; Barbara Rogoff (2009). "Side by side: Learning by observing and pitching in". *Journal of the Society for Psychological Anthropology*

¹⁵ Esnach, H. (2007), Bridging In-School And Out-of-School Learning: Formal, Non-Formal and Informal Education, *Journal of Science Education and Technology* 16(2)

¹⁶ Rogoff, Barbara. "Learning by Observing and Pitching-In Overview"

metoda. U školama stranih jezika, koje pripadaju sektoru neformalnog obrazovanja, takođe postoji plan i program rada, i razlike su od škole do škole koliko su osavremenjene, zanimljivije i produktivne metode nastave koja se tu izvodi.

Najveći znak jednakosti bi se mogao nacrtati između informalnog obrazovanja i usvajanja jezika. I jedan i drugi ne slijede plan i program, spontani su i podsvjesni, te kao najveći faktor uspješnosti primanja znanja se uzimaju raspoložnost i afiniteti učenika.

IV. ZAKLJUČAK

Uzevši sve u obzir, i formalno i neformalno obrazovanje imaju svoga udjela u procesima i usvajanja i učenja stranog jezika. Najgrublja podjela bi bila da formalnom obrazovanju pripada učenje, a neformalnom (informalnom posebno) pripada usvajanje jezika, ali samo većim dijelom, ne isključivo.

Iako je usvajanje jezika proces koji je lakše „svarljiv“ za učenike, te pruža direktan uvid u jezik za razliku od učenja (prema Krašenoj teoriji da je učenje jezika „učenje apstraktnog, konceptualnog modela jezika, „teorije“ o samom jeziku“), ipak postoje i prednosti učenja koje se moraju implementirati u usvojeni jezik, da bi se dobilo cjelovito poznavanje materije. Kod učenja jezika, proces ispravljanja greški eliminiše pogrešnu upotrebu riječi, gramatike i pravopisa, što kod usvojenog jezika učenik teže može da primjeti sam. Takođe, učenje pruža širi uvid u materiju, dok kod usvajanja jezika postoji opasnost da učenik usvoji samo ograničen obim materije, sve zavisno od izvora od kojeg usvaja jezik.

Kod učenja jezika ipak postoji rizik da učenika suviše „suvoparno“ gradivo demotivise, stvori barijeru ili čak animozitet prema predmetu, pogotovu ako je u kombinaciji sa represivnim sistemom ocjenjivanja i isključivo baziran na „staromodnije“ sisteme nastave, frontalno predavanje u kombinaciji sa gramatičko-prevodilačkom metodom. U savremenijim sistemima nastave se gleda da se ta metoda nastave minimalizuje, ako ne i u potpunosti izbjegne, te da multimedijalnim sadržajem, interakcijom i podsticanjem konverzacije i kreativnosti u stranom jeziku „odobrovolje“ učenici za rad.

Najbolje rezultate daje sinergija ova dva procesa, sticanje osnovnih znanja u učionici i primjena tih znanja u praksi, bila to konverzacija sa drugim govornicima tog jezika (posebna pogodnost sa maternjim govornicima jezika, učenik podsvjesno usvaja i izgovor i strukturu jezika koju čuje od

sagovornika), čitanje ili slušanje materijala na tom stranom jeziku ili neka druga primjena (prevod, pisanje na stranom jeziku..). Konverzacija, slušanje i čitanje su tu da daju osnovu jeziku, dok bi uloga učenja jezika bila da to znanje dopuni, ispravi i obogati, kao i da uputi učenike u strukturu i način funkcionisanja jezika, kao i u sličnosti i razlike sa maternjim jezikom, u svrhu prevoda i ispravnog korištenja i stranog jezika.

Još jednadobra strana kod učenja jezika jeste što učenike usmjeri u procesu učenja, tako da sistematično usvajaju dijelove jezika, dok bi se kod usvajanja jezika moglo reći da ima spontaniji ili haotičniji put. Zaključno, za korištenje stranog jezika na nivou maternjeg neophodna je izloženost jeziku, studentsko, turističko ili radno putovanje u državu gdje se taj jezik koristi, jer način direktne izloženosti jeziku najbolje djeluje na formiranje akcenta, strukturisanje rečenice i pamćenje i primjenu izraza, fraza i ostalih elemenata govornog jezika koji se uglavnom ne uče u nastavi.

LITERATURA

- [1] Schutz, R. (2007). "Stephen Krashen's Theory of Second Language Acquisition." *English Made in Brazil*
- [2] Krashen, S. (2003). *Explorations in Language Acquisition and Use*. Portsmouth: Heinemann.
- [3] Ediger, W. (28. 1. 2010.), The power of reading and listening, <http://successfulenglish.com/2010/01/the-power-of-reading-and-listening>, pristupljeno dana 18. 10. 2019.
- [4] Ediger, W. (18. 1. 2010.), Using popular fiction to improve your English, <http://successfulenglish.com/2010/01/using-popular-fiction-to-improve-your-english>, pristupljeno dana 18. 10. 2019.
- [5] Autor nepoznat, (11. 7. 2016.), Language Acquisition vs. Language Learning, <https://teachinglanguages.com.au/language-acquisition-vs-language-learning>, pristupljeno dana 18. 10. 2019.
- [6] OECD, "Recognition of Non-formal and Informal Learning - Home"
- [7] Eaton, Sarah Elaine (2011). "Formal, Non-Formal and Informal Learning"
- [8] ¹ Keevey, James; Chakroun, Borhene, Level-setting and recognition of learning outcomes: The use of level descriptors in the twenty-first century, UNESCO
- [9] Paradise, Ruth; Barbara Rogoff (2009). "Side by side: Learning by observing and pitching in". *Journal of the Society for Psychological Anthropology*
- [10] ¹ Rogoff, Barbara. "Learning by Observing and Pitching-In Overview"
- [11] Esnach, H. (2007), Bridging In-School And Out-of-School Learning: Formal, Non-Formal and Informal Education, *Journal of Science Education and Technology* 16(2)